

*Гамаль Абдн
Насир*

ЩОДЕННИК ПРО ВІЙНУ В ПАЛЕСТИНІ

Гамаль Абдн Насир

ЩОДЕННИК ПРО ВІЙНУ В ПАЛЕСТИНІ

يوميات الرئيس جمال عبد الناصر عن حرب فلسطين 1955

Перекладено за текстом:

“Nasser’s memoirs of the First Palestine war”

translated by Walid Khalidi

Journal of Palestine Studies, 1973

Переклав українською Осип Леміш

2020

Зміст

I.....	4
II.....	7
III.....	14
IV.....	17
V.....	24
VI.....	30

I

Декілька тижнів тому я подивився захоплюючий фільм у одному із кахірських кінотеатрів. Це був детектив про тісні узи, вражаючий різновид фільмів, у яких Голлівуд такий успішний. Мова йшла про лиходія, що спокусився на злі махінації диявола. Лиходій вчинив убивство і спланував його таким чином, що підозра впала на невинного чоловіка. Усі свідчення вказували на невинуватого. Його супроводжували підозріливі погляди, а кульмінаційний момент настав уже тоді, коли його звинуватили у злочині й посадили на лаву підсудних. Чоловік утратив самовладання і був на межі божевілля. Знову й знову він посилався на свою невинуватість, однак ніхто його не слухав і не вірив йому. Навіть найближчі до нього люди почали сумніватися в його невинуватості. Чим більше він намагався захищати себе, тим більше він заплутувався в сітках, у які потрапив, і тим більш вагомими ставали свідчення про подробиці, які так уміло й удавано його обтяжували. Він впав у відчай і питання про винуватість або невинуватість почало бентежити навіть його власну глибоко ослаблену совість. Врешті-решт, сильно схвильований і під тиском постійного навіювання, він майже зізнався у злочині який ніколи не вчиняв і навіть не думав учиняти.

Ця історія нагадала мені те, що сталося із єгипетською армією в Палестині. Поразка зазнана у Палестині наче злочин у фільмі, який ніколи не учинявся. Хто ж тоді є справжнім винуватцем у Палестині? На мою думку, злочини Палестинської війни вчинялися не єгипетською армією, а іншими. Однак сфабриковані обвинувачення були пред'явлені єгипетській армії та відповідальність за те, у чому ми невинні, була перекладена на нас. Подібно до невинного чоловіка із фільму, армія майже повірила в трагікомедію про свою провину. І найближчі до армії люди – народ Єгипту та інші дружні нації – були майже переконані у провіні. У фільмі справи були виправлені протягом близько години і правда перемогла. Невинний чоловік покинув лаву підсудних, а на його місце сів убивця та поніс покарання. Але жахливий тягар трагедії, пережитої в Палестині, триває шість довгих темних років.

Коли декілька днів тому я сидів у військовій академії і сказав, що єгипетська армія не була переможена у Палестині, мій посил не додав пристрасті промові. Я не просто намагався підняти моральний стан вояків після нещодавньої атаки у Газі (*Військова операція Ізраїля проти підконтрольного Єгипту Сектора Гази, здійснена 28 лютого 1955, в ході якої десятки єгипетських та палестинських солдат були убиті та поранені – прим. перекладача*). Я описував правду, свідком якої був. Я намагався вирватися із

пут, у яких ми застрягли. Я намагався доступно пояснити, що армія не відповідальна за поразку в Палестині, що замість звинувачення армії слід пред'явити рахунок справжньому злочинцю. У палестинській трагедії я не був стороннім глядачем, як у кахірському кінотеатрі кілька тижнів тому. Я сам був на сцені разом із тисячами інших офіцерів та чоловіків. Я досі пам'ятаю день, коли почалася моя роль у цій трагедії.

Був квітень 1948 року. Організація вільних офіцерів (*Секретна революційна спільнота, заснована Насиром на поч. 1940х.. Вільні офіцери здійснили військовий переворот 23 липня 1952, змістивши короля Фарука – прим. перекладача*) замкнулася в собі й залягла, оскільки детективи вже йшли по наших стопах та збирали про нас інформацію на всіх напрямках. В армії була здійснена невдала спроба. Увага політичної поліції була зосереджена у нашому напрямку. Час був найменш доречний для будь-якої активності й наші зустрічі були нечастими, оскільки ми не бажали привертати до себе увагу.

Саме тоді я закінчував навчання в офіцерській школі. Однак турбота й відповідальність за свої справи в школі не змогли переважити поклик до війни у Палестині. То було велике збудження серед моїх колег і моральний дух, особливо серед молодших офіцерів, був високий. Багато побратимів з Організації вільних офіцерів приходили до мене крадькома, щоб уникнути стеження, й шепотом повідомляли, що збираються йти воювати добровольцями за Палестину. Я сам вагався. Чи повинен я також бути добровольцем? Чи повинен я одягти уніформу, взяти в руки пістолет-кулемет і піти воювати? Або чи повинен я завершити своє навчання в офіцерській школі, адже я провчився цілий рік і до закінчення навчання залишався лише один місяць? Приблизно в той час група із Установчого комітету Організації вільних офіцерів зібралася у моєму будинку й було прийняте рішення, що частина із нас повинні направитися до Палестини (*Єгипетські сили зайшли у Палестину іще до 15 травня 1948, вони були нечисельними й на початку склалися переважно із добровольців – прим. перекладача*), а решта мають залишатися в Кахірі.

Одного ранку я опинився на кахірському вокзалі в компанії Абд ель Хакіма Амера та Закарії Мохіддіна. Ми попрощалися з Камаль аль Дін Хусейном, який збирався до Палестини своїм шляхом разом із друзями та побратимами. Ми привітали їх із наданою можливістю піти в Палестину та пообіцяли зустрітися там у недалекому майбутньому. Ми також схвильовано запевнили їх, що робитимемо все можливе у Кахірі, щоб гарантувати успіх їхньої місії. Останні слова, які я сказав Камалю перед тим, як потяг вирушив, були такі: «Дай мені знати, якщо потребуватимеш чогось. Я обов'язково виконаю до кінця твої запити, що стосуються армії, й буду стежити за тим, щоб вас не стримували червоні лінії та бездіяльність.»

Коли потяг повільно рушив зі станції, наші серця билися від емоцій. Замість того, щоб піти додому, того вечора я зайшов до офісу щоденної газети. Я попросив редактора дозволити мені написати статтю з описом сцени на вокзалі. Сівши, із тремтінням та збудженням, я написав що було на вокзалі. Тієї ночі я не лягав спати, а залишався в офісі й чекав на перший випуск номеру, який містив мою статтю.

Перший день травня минув і ми все ще залишалися в Кахірі. Однак подумки ми були в Палестині. Нас охоплювало запаморочення від думок та почуттів. Одного дня нам повідомили, що наша група в офіцерській школі закінчить навчання раніше визначеного розкладу, можливо це було наслідком подій у Палестині.

Випускна церемонія була простим і жвавим святом, після якого ми квапилися дізнатись куди нас призначать. Невдовзі мені наказали приєднатися до 6-го батальйону. Абд ель Хакім Амера призначили до 9-го, а Закарію Мохіддіна – до першого батальйону. Ці три батальйони вже стояли поблизу палестинського кордону, але ми не знали непевно яке майбутнє нас очікує. Проте ми всі прагнули негайно приєднатись до своїх підрозділів. Нам наказали покинути Кахіру 16 травня (*Держава Ізраїль була проголошена 15 травня – прим. перекладача*), але наш стимул був настільки великий, що ця затримка роздратувала нас. Ранкові газети були сповнені новин про події у Палестині. В той самий час були різноманітні прогнози та суперечливі репортажі як для офіційної трибуни, так що єгипетський уряд міг засмутитися цією темою. Не було жодних спеціальних вказівок у газетах щодо того, чим могла бути та чи інша точка зору. Однак уже тоді почало здаватися, що у нас є можливість почати Палестинську війну і загальна атмосфера в країні була переповнена збудженням.

II

16 травня, взявши речовий мішок, я покинув свій дім, залишивши позаду на столі ранкову газету. Перша сторінка газети містила комюніке [офіційне повідомлення] Міністерства оборони про початок військової операції в Палестині. Мене охопило дивне відчуття, коли я швидко спускався сходами й думав: «Тепер я на шляху на фронт.»

На машині я доїхав до будинку Абд ель Хакіма Амера, бо ми домовилися, що я спершу маю підібрати його, потім Закарію Мохіддіна, щоб ми всі їхали разом. Мені здавалось, що фронт займає всі мої думки, то ж я хотів сконцентруватися на тому, що слід забути зовсім те, що залишив позаду – особливо усі ті сльози, що котилися, коли я покидав будинок і, я знав, падали, коли я спускався сходами вниз.

Потяг, що покинув Кахіру їдучи на фронт був типовим для поїздів воєнного часу: офіцери та інші чини у кожному кутку, рюкзаки нагромаджені у проходах і зрештою розкидані всюди гвинтівки та шоломи. Збудження було у кожній дії, слові, погляді. Була розмова про те невідоме, яке нас очікує і в яке ми збиралися кинути наші життя. Інколи були розмови про наших побратимів, які пішли на війну раніше та про тих, яких ми залишили позаду. Особливо куток, який зайняли Абд ель Хакім, Закарія та я невдовзі став операційною штаб-квартирою в мініатюрі. Ми розгорнули поміж собою величезну карту й почали обговорювати ситуацію. Із першого погляду перед нашими очима з'явилися «прогалини» у нашій позиції, крізь які наші лінії могли бути під загрозою.

Єгипетська армія в той час була сформована із дев'яти батальйонів. Лише три з них були поблизу кордону тоді, коли був відданий наказ увійти в Палестину і ще чотири в дорозі. Ми продовжували ставити собі запитання. Чому не було сконцентровано великої кількості батальйонів на кордоні відтоді, як було прийняте рішення про початок війни? Чому резерви не були призвані та сформовані в нові батальйони, які можна було б відправити на фронт, коли потреба у цьому зросла? Чому перше комюніке описувало палестинську операцію лише як каральну експедицію проти сіоністських «банд»? Досить швидко, однак, наше відчуття піднесення змогло додати нам упевненості та сформувати серйозний суцільний фронт.

Однак наше занепокоєння щодо слабкості нашої позиції повернулось коли наш потяг зупинився в ель-Аріші. Зовнішній вигляд міста, з огляду на цілковиту темряву, спершу видавався суворим. Ми собі уявляли, що такий

суворий вигляд повинна мати тилова база військової операції. Але коли від поверхового огляду ми перейшли до суті військової активності, характерної для тилової бази, були вражені тим, наскільки ми помилялись. Спочатку на станції не було нікого, кого б ми цікавили. Не було нікого, хто б пояснив нам, що нам слід робити. Ми уявлення не мали про точне місцеперебування наших підрозділів і ніхто не міг нам цього сказати.

Ми пішли до штаб-квартири, яку ми уявляли собі вуликом, що гуде від активності. Але там зовсім нікого не було. Вона мала вигляд покинутого будинка посеред безлюдної території. Коли ми врешті-решт знайшли чергового офіцера, він сам збирався йти на обід. Ми поділилися з ним залишками їжі, яку взяли з собою. Шум від нашого реготу й розмови відбивався через покинуту будівлю, але ця луна сповнила мене дивними відчуттями.

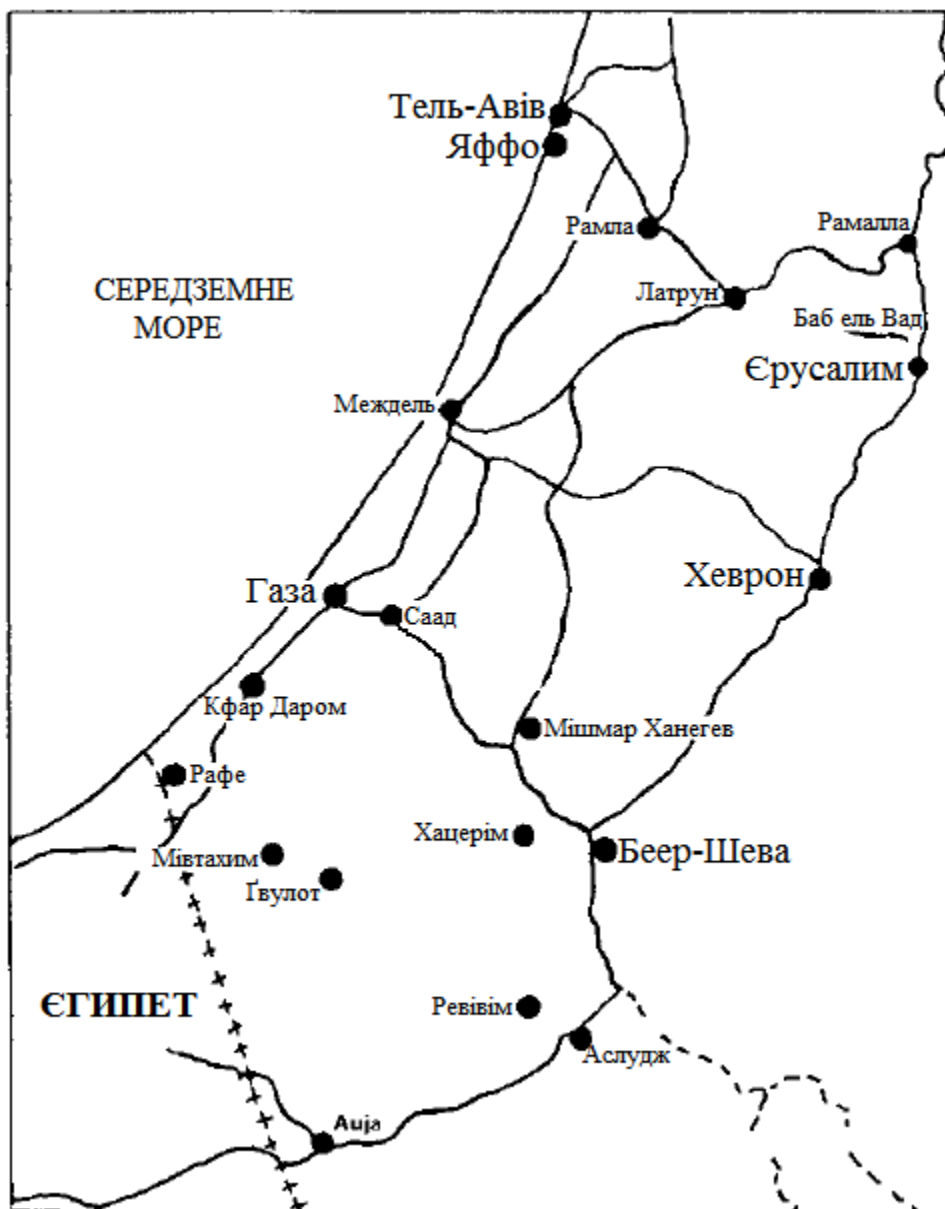
Після обіду ми отримали інформацію щодо приблизних позицій наших батальйонів. Дев'ятий і перший батальйони були в Газі. А шостий, до якого я мав приєднатися в якості штабного офіцера, залишався в Рафе, однак уже провів операцію проти Дангура (*Нині на його місці ізраїльський кібуц Нірім – прим. перекладача*) і повернувся назад у Рафе. Отже, ми розділилися. Абд ель Хакім та Закарія поїхали на джипі до Гази, а я сів у машину, щоб приєднатись до свого батальйону в Рафе.

Атмосфера у шостому батальйоні була незвична. Батальйон щойно повернувся з операції проти поселення Дангур, залишивши позаду вбитих на полі бою та навколо поселення. Я зрозумів, що вбиті, яких залишили у Дангурі символізують віру батальйону в те, за що ми боремось.

Далі я почав слухати про деталі операції. В ніч на 14 травня був даний наказ із Кахіри, що батальйон повинен рушити на Дангур. Не було часу аби провести розвідку об'єкта, як і не було взагалі ніякої інформації про цей об'єкт. Був лише один араб-провідник, чийм завданням було відвести батальйон до місця поселення. Провідник не володів жодною інформацією щодо фортифікації поселення та його системи оборони. Та інформація, якою він володів була невизначеною і неточною. Все що він робив – вів нас, аж поки фортифікації Дангура не постали раптово у нас перед очима.

В людей не було часу на відпочинок і було одразу наказано атакувати дротяний периметр. Ніхто не знав як по-справжньому братися за цю справу, проте захисники Дангура виконували свою роботу чудово. Батальйон зазнав неочікуваних втрат і близько полудня командир підрозділу наказав відступити від поселення. Батальйон повернувся до Рафе і отримав офіційне комюніке, опубліковане в Кахірі, яке оголошувало про успішне завершення операції зі «звільнення» Дангура.

Мал. 1 – Південно-західна частина Палестини, 1948.

Із деталей, які я почув, дві особливості вразили мене найбільше. Першою був лейтмотив у словах офіцерів про те, що війна була «політичною». Багато побаченого навколо здавалось їм таким, що відповідає цій інтерпретації та підтверджує її. Це не могло бути серйозною війною. Не було концентрації сил, запасів амуніції та спорядження. Не було ані розвідки місцевості, ані розвідданих, ані плану дій. Допоки вони були на полі бою, нічого цього не було. Єдиний висновок, який можна було зробити, що це була політична війна, правильніше сказати, воєнний стан без війни. Просуватися вперед без перемоги та відступати без поразки.

Другою особливістю був фантастичний міф, який плескали щодо військової могутності ворога. Наші війська були щиро здивовані тим опором, який показали захисники поселення Дангур, про який вони геть нічого не

знали. Я слухав офіцера, який розповідав як електрично керовані вежі піднялися над поверхнею землі, щоб відкрити вогонь по наших людях в усіх напрямках, після чого так само занурилися під землю.

Хоч я сам не брав участі в цій розмові, але не зміг не повернутись до цього чоловіка й не спитати:

– Звідки ти знаєш, що вежі були електрично керовані? Ти можеш знати це напевно лише в разі, якби ти зайшов у селище і перевінив основу вежі.

Офіцер промовчав, але міф про електрично керовані вежі що стріляють в усіх напрямках було не так легко замовчати. Я думаю, слід звинувачувати не цих молодих людей, а великий і фатальний брак інформації про нашого ворога.

Як штабний офіцер шостого батальйону, скоро я почав більше, аніж хто інший, усвідомлювати безладдя і некомпетентність нашого вищого командування. У моїх думках роїлися сто факторів і я не знав як виразити свої почуття. Мабуть найбільш ясна оцінка нашого скрутного становища була сказана рядовим. Він виразив її простою розмовною мовою, не знаючи що я його почув і не знаючи що його прості слова підсумовують нашу позицію.

Наш батальйон отримав наказ перемістити табір на три кілометри. Я сам не знав причини цього переміщення, й гірше того, я навіть не думав, що вище командування знає якусь причину. Мій сумнів невдовзі підтвердився, коли через три години, щойно поселившись у новому таборі, ми отримали новий наказ піти на станцію і сісти в поїзд до Гази. Як тільки ми почали згортати щойно поставлені намети, сержант підійшов до рядового, який досі ставив один із наметів й наказав опустити його. Рядовий незрозуміло подивився на нього. Коли надійшов новий наказ іти до станції, він почав зносити намет, який він зніс вранці в одному місці та почав ставити у полудень в іншому; тепер йому наказали знову зняти цей самий намет до того, як він устиг його поставити й коли він робив усе це, то повторював: «Ганьба, ганьба нам.» Він промовив це із протяжною саркастичною інтонацією єгипетського села і коли я почув його, то зрозумів, що сумніви щодо компетентності та рішучості вищого командування, які вже занепокоїли мене, тепер турбують інших людей і ці слова рядового є лише простим вираженням цих сумнівів.

Я із важким серцем сів у потяг до Гази. Моєю єдиною втіхою було те, що скоро побачу Абд ель Хакіма в Газі. Для того, щоб він, як штабний офіцер дев'ятого батальйону, що перебував у Газі, передав мені, штабному офіцеру шостого батальйону, позиції його підрозділу.

Із Абд ель Хакімом я мав довгу розмову коли ми ішли до позиції, яку я мав зайняти. На той час в Палестині уже були чотири батальйони. Шостий

батальйон був на шлях із Рафе до Гази. Дев'ятий батальйон збирався покинути Газу після прибуття мого батальйону. Перший та другий батальйони йшли попереду вздовж морського узбережжя в напрямку до Межделя (*Палестинське село, виселене у 1948. Нині там розташоване ізраїльське місто Ашкелон – прим. перекладача*).

Я прямо зізнався Абд ель Хакіму про всі свої страхи. Я відчував, що була спроба розсіяти наші сили. Ми просунулися вперед уздовж прибережної дороги і залишили в тилу укріплені поселення, що загрожували зі сходу нашій лінії комунікацій. Абд ель Хакім пішов зі своїм батальйоном, маючи обов'язок піти в битву за Дір Сунейд (*Колишнє палестинське село, виселене 30 жовтня 1948, що лежало за 12 км на північний схід від Гази. Станом на 1948 мало 847 мешканців – прим. перекладача*). Перед тим як піти, він дав мені 1000 фунтів стерлінгів, які були довірені йому. За ці гроші я закупив сиру і оливок скільки зміг. Наші вояки, котрі йшли попереду, не мали аварійних пайків щоб харчуватися на фронті. Ніхто не потурбувався, щоб забезпечити фронтовиків пайками. Все, що було зроблено – нам дали 1000 фунтів і сказати: «Купіть собі сиру та оливок.»

В Газі я накупив стільки сиру і оливок, скільки зміг нести в руках. У мене серце стискалось від думки про солдата, який атакуватиме укріплені позиції своїм виснаженим тілом, а потім сяде в яму наче миша і гризтиме шматочок сиру. Ми купили весь сир, який знайшли за 1000 фунтів, які нам дали кажучи: «Вчиняйте, як хочете.» Однак моє серце кричало із кожним ударом: «Це не війна!»

Я стежив за ходом битви за Дір Сунейд із Гази щохвилини. Я міг чути постріли на відстані. Поранені почали прибувати пачками до шпиталю в Газі. Та ніч, на 19 травня, була найгіршою в моєму житті. Я провів ту ніч у військовому шпиталі Гази. Ліжка навколо були заповнені нашими пораненими у битві за Дір Сунейд, яка ще тривала. Тим часом кахірське радіо виголосило офіційне комюніке від генерала вищого командування, в якому стверджувалося, що наші війська захопили Дір Сунейд, який блискуче штурмувала наша піхота. Комюніке містило кричущу брехню, адже наші війська ще не захопили поселення, хоча правдою було те, що наша піхота проводила блискучі атаки.

Це пробудило в мені протест проти того, що я чув про події у Дір Сунейді. Що це за війна? Наша піхота була втрачена жахливим чином, будучи поставленою під удар щільних щоденних атак. Голі тіла, не захищені бронею були виставлені проти добре укріплених позицій та кулеметів компетентних і підготовлених захисників. Це правда, що наша піхота не вагалася і коли одна

хвиля була скошена, інша хвиля йшла вперед та займала її місце. Проте чи була це битва, в яку ми вели своїх вояків, чи різанина? Я міг чітко уявити собі наші позиції на фронті, перебуваючи в Газі. Битва за Дір Сунейд завершилася перемогою із великими жертвами, не зважаючи на всі складнощі, з якими зіткнулися наші війська.

Після битви за Дір Сунейд перший батальйон був переміщений вперед до Межделя, а дев'ятий просунувся до Асдуда (*Колишнє палестинське поселення, окуповане 28 жовтня 1948. Нині ізраїльське місто Ашдод. Станом на 1948 в Асдуді проживало 5359 мешканців, серед яких євреї становили близько 300. Згідно резолюції ООН про поділ Палестини від 1947, Асдуд мав увійти до складу Арабської держави – прим. перекладача*). Перший батальйон отримав новий наказ піти на схід та зайняти Ірак Сувейдан (*Колишнє палестинське село, що лежало за 27км на північний схід від Гази. Було знищене після захоплення ізраїльськими силами в ході війни 1948 – прим. перекладача*), Фалуджу (*Колишнє палестинське село за 30км на північний схід від Гази. Станом на 1948 проживало 5417 мешканців, що були вигнані після захоплення села ізраїльтянами 1949 – прим. перекладача*) і Бейт Джібрін (*Колишнє палестинське село, що лежало за 21км на північний захід від міста Хеврон. Станом на 1948 проживало 2819 мешканців, які були виселені того ж року – прим. перекладача*). Оскільки я виконував усі ці переміщення, про які повідомляли кахірські папери, до того, як вони були виконані нашими вояками на полі, я майже втратив самоконтроль. Я не міг збагнути суті всіх цих переміщень. Головний інтерес нашого вищого командування, як мені здавалося, полягав у тому, щоб захопити якнайбільшу територію. Але єдиним результатом стало те, що чотири батальйони були розсіяні вкінці довгої лінії комунікацій. Вони були настільки розкидані, що їхньою єдиною турботою став захист самих себе та власної лінії комунікацій. Наше вище командування більше не мало резерву, який можна було б кинути проти ворога. Командир того, чим були бойові сили, фактично став командиром без підлеглих вояків або, в кращому випадку, командиром низки віддалених поселень, що розкинулися на широкому фронті. Я бачив, як ми втратили ініціативу і ми здалися б ворогу, якби на це була наша воля.

Усе те, що я міг уявити, сидячи в Газі, було ясным для офіцерів та людей, що були в траншеях на передовій і це згубно впливало на їхній моральний дух. Кожен солдат відчував брак зброї, а ще важливішим було відчуття відсутності планування. Кожен відчував, що наше вище командування не має ефективного контролю над військами і приймає рішення під впливом факторів, серед яких реальні потреби фронту відіграють мінімальну роль. Офіцери й солдати на передовій почувалися у своїх широко розкиданих позиціях відданими на

милість ворога. Вони почувалися сидячими мішенями для ворога, що міг швидко рухатись.

У траншеях знову заговорили про політичну війну. Для мене політична війна була безумовною катастрофою й сама ідея про це була огидною для мого способу мислення. З історичного досвіду я знав, що для жодної армії політична війна не проходила без поразки. Випадок Вейвелла в Греції (*Арчибальд Вейвелл – британський фельдмаршал. Зазнав поразки від німців 1941 у битві за Крит. Перед цим він не погоджувався із рішенням вищого командування надіслати війська до Греції, але виконав його – прим. перекладача*) все ще був свіжим у моїй пам'яті. Війна має бути війною по-справжньому і командир на полі бою повинен діяти у відповідності до польових потреб.

III

Невдовзі новий, сьомий, батальйон прибув на фронт. Нам наказали передати йому Газу. Наш батальйон мав піти вперед і зайняти позицію поблизу Асдуда. Я був задоволений новим наказом частково через те, що ми нарешті зустрінемося з ворогом і битимеся з ним, а частково і тому, що я ще раз зможу зустрітись із Абд ель Хакімом. Як штабний офіцер дев'ятого батальйону, що займав передові перед Асдудом позиції, він мав ще раз передати мені, штабному офіцеру шостого батальйону, позиції свого батальйону. Та перед тим, як покинути Газу, ми отримали дивну вказівку. Нас попередили, що слід приготуватися до заміни Арабського легіон (*Армія Трансйорданії/Йорданії – прим. перекладача*), який брав участь у битві в Баб ель Ваді (*Долина на дорозі між Тель-Авівом та Єрусалимом. Ізраїльська назва Шаар хе-Гай – прим. перекладача*). Однак ми не мали жодної інформації про битву в Баб ель Ваді. Мені здавалося дивним те, що із чотирьох батальйонів, що були на фронті, один батальйон, тобто чверть наших сил, ми повинні надіслати в Баб ель Вад, не знаючи, що там відбувається. На щастя, вказівка ця була скасована тоді, коли ми почали готуватися йти. Натомість ми пішли займати свою позицію поблизу Асдуда, як нам наказували до цього, щоб зустрітись віч-на-віч з ворогом.

В Асдуді я зустрів Абд ель Хакіма. Він був як завжди усміхнений, упевнений, безтурботний. Я ніколи не забуду ту ніч, яку ми разом провели в Асдуді. Його місцем для снання була траншея посеред апельсинового гаю. Я поселився в тій самій траншеї, але з іншого боку апельсинового дерева. Тієї ночі ми не засинали ні на мить. Атмосфера були дивною та хвилюючою. Ми були на передній позиції поблизу ворога. Радіоприймач поблизу Абд ель Хакіма щохвилини повідомляв його про розвиток обстановки. Я вперше від Абд ель Хакіма дізнався, що наступного дня має бути атака проти поселення Ніцаним (*Ізраїльський кібуц, розташований між Ашдодом та Ашкелоном. Заснований 1943 – прим. перекладача*). Я виразив Абд ель Хакіму своє занепокоєння, аби не повторилося те, що трапилось в Дір Сунейді. Та він заспокоїв мої побоювання. Він сказав, що вініс багато уроків з Дір Сунейда. І додав, що в молодих офіцерів моральний дух дуже високий. Він також ретельно підбирав серед командирів рот тих, хто поведе атаку. Однак одного з них, капітана Махмуда Халіфа, який був членом Організації вільних офіцерів, не потрібно було підбирати, бо він сам захотів повести свою роту в бій. Абд ель Хакім залишив мене на світанку, йдучи в бій.

День видався напруженим. Я мав розмістити батальйон на нову позицію. Я також поринув у роздуми про те, що відбувалось попереду нас на заході, на

узбережжі біля Ніцанима. До нас надходили переривчасті відомості про бій. Опівдні ми отримали точну інформацію, що дев'ятий батальйон повинен взяти на себе це завдання і зайняти поселення Ніцаним. Ще я дізнався, що Халіф, котрий очолював штурмову роту, був убитий і що Абд ель Хакім, не змігши себе стримати, пішов на штурм і був поранений шрапнеллю, однак усе інше було добре. За цей бій Абд ель Хакім здобув особливу пошану на полі бою.

Тієї ночі ми регулярно обмінювались пострілами з ворогом. Я не міг зібратися з думками. Вони витали далеко над полем бою. Я запитував себе: «Чому ми прийшли на заміну в битві за Ніцаним?» Нашим офіцерам та бійцям не бракує сміливості. Та це, напевно, єдиний обнадійливий аспект ситуації. Все інше тільки викликає тривогу. Я блукав у своїй уяві над усім фронтом. Мені здавалось, що наші розкидані війська виріджуються іще більше в міру наближення до лінії фронту на зустріч із ворогом. Нечисельні, сформовані для захоплення величезного шматка території, вони перетворювали себе у поодинокі застави, головною відповідальністю яких став самозахист. Жодного резерву, який можна було б кинути в атаку, не було. Ми припинили битися як армія та перетворилися в поодинокі некоординовані групи після нашої появи у Палестині. Результатом усього цього було те, що ворог зумів ясно вказати нам на наші розкидані позиції. На відміну від нас, він мав здатність пересуватися, концентруватись і атакувати. Я продовжував запитувати себе: «Що змушує нашого командира підрозділу так чинити? Що змушує його так розкидати сили? Чому він просунувся вперед на таку відстань, ставлячи свої сили під удар ворога в усіх напрямках?»

Звістки про перемир'я (29 травня 1948 Рада Безпеки ООН закликала обидві сторони до перемир'я на чотири тижні – прим. перекладача) почали поступово надходити до траншей. Ми отримали наказ припинити вогонь о 6 ранку в п'ятницю і розмови про політичну війну поновились. Однак ворог не розглядав цю війну як політичну. Рівно за шість годин до припинення вогню я отримав інформацію, що ворожі підрозділи перерізали дорогу між Междедем та Асдудом. Близько до обіду ми змогли відкинути ворога від позицій, через які проходив шлях нашого постачання і на яких він уже почав окопуватися. Якби ворог залишився на цих позиціях, він мав би можливість перехоплювати всі поставки та підкріплення, що йшли до нас протягом періоду перемир'я. В обід я поїхав на джипі до позиції, яку ворог намагався зайняти. Я вперше побачив труп ворогів із розкиданим навколо оснащенням.

Я стояв на гребні гори поблизу цього місця й мої думку знову почали витати. Я був на пагорбі в Палестині між Междедем та Асдудом. Величезне темно-синє море простягалось в край до горизонту. Червоне сонце опускалося за морем, створюючи неймовірне видовище. Поряд зі мною лежав труп ворога,

що намагався вбити нас, але його вбили ми. На сході простягались наші розпорошені війська, котрі виконували свій обов'язок у міру своїх сил, не дивлячись на несприятливі обставини. На півдні розташовувалось наше вище командування, яке жило в полі та вело політичну війну. На південному заході від мене лежала наша столиця, що мала мінімальний контроль над нами й відправляла нас куди бажала, нинішнім бажанням якої було те, що нехай буде воєнний стан без війни. А десь далеко, у Нью-Йорку сидить група із одинадцяти людей, котрі прийняли рішення що битва, в якій ми брали участь, повинна припинитися, і рішенню яких ми мусимо підкорятись. Я вдихнув у легені морський бриз і повернувся до машини обминаючи трупи, що лежали при дорозі й запитували мене:

«Що далі? Що доля приберегла нам на запас?»

IV

До перемир'я в нас був воєнний стан без війни. Після перемир'я в нас виник стан миру без миру. В нашому строю панувало загальне відчуття, що бої не будуть продовжені. Безперечно, підґрунтям для цього почуття був міф про політичну війну. Наш зовнішній вигляд також, без сумніву, посилював це відчуття. Ми вступили у війну без підготовки і щоразу пропускали нагоду вжити нормальних запобіжних заходів, які повинна вживати армія у військовий час. Наш командир підрозділу залежав від інструкцій, що приймалися в Кахірі й не мали відношення до потреб ситуації. У Нью-Йорку, де засідала Рада Безпеки ООН, сиділи ті, хто міг змусити нашу зброю замовчати рухом руки. Результатом усього цього була поява байдужості в наших позиціях. Будучи поблизу Асдуда, як штабний офіцер шостого батальйону, я із ледь приховуваною тривогою спостерігав за ситуацією. Мою тривогу посилювало те, що поки все це відбувалося по наш бік лінії зіткнення, на протилежній стороні була висока активність, яка в усіх деталях була протилежністю нашому стану справ.

Поблизу Асдуда була висока вежа, на яку я підіймався і спрямовував погляд в напрямку до ворожої лінії. Там не було тиші, не панувало перемир'я. Постійна метушня протягом білого дня й багато їхніх секретів були видані не дивлячись на спроби приховати їх під покровом темряви. Вночі я часто залишав батальйон штаб-квартири, що розміщувався в будівлі залізничного вокзалу, й піднімався на вежу. Там я волів залишатись безперервно протягом чотирьох годин, зосереджуючи увагу на нашій тихій стороні та на протилежній. З висоти вежі виднілись вогні віддалених поселень, а поміж поселеннями туди-сюди рухалися вогні. З вершини вежі було ясно видно усю військову обстановку. Дні, коли відбувався бій були, наскільки ми мали відношення до бою, днями війни без війни. Зате для ворога це були дні справжньої війни. Дні перемир'я стали для нас днями миру без миру. Зате для ворога вони ніколи не були днями миру.

Я регулярно отримував розвіддані про те, що відбувається на протилежній стороні. Судячи з карти, ситуація були близькою до того, що було видно з вершини водонапірної вежі Асдуда.

У перший день перемир'я ворог вирушив до арабського села Абдіс (*Село лежало за 30км на північний схід від Гази. Було повністю виселене в дні, коли Насир веде свою розповідь в цей момент – прим. перекладача*), яке глибоко проникало в наш бік фронту. Він ішов у протилежний бік від Бейт Дурасу (*Єврейське поселення, 10км від Междељу – прим. перекладача*). Ворог уже захопив Джусейр (*Палестинське село, що лежало за 35км на північний схід від*

Гази. Станом на 1948 проживало 1369 мешканців. Знищене ізраїльтянами – прим. перекладача), Аслудж (Бедуїнське поселення, у якому згодом розмістився підрозділ «Братів-мусульман» – прим. перекладача) і Джуліс (Палестинське село, що лежало за 26км на північний схід від Гази. Було знищене за винятком кількох будинків. До 1948 проживало 1195 мешканців – прим. перекладача). Він намагався проникнути зі своїми конвоями через нашу лінію, щоб досягти ізольованих у Негеві (Пустельний регіон на півдні сучасного Ізраїлю. Хоча історично Негев є окремим регіоном, на поч. 1920х був включений до складу британської Підмандатної Палестини – прим. перекладача) поселень. Ворог явно не сприймав перемир'я всерйоз. Для нього це була можливість зміцнити себе. Під його прикриттям він сподівався зайняти вигідні позиції, тож коли перемир'я скінчилося, зумів розпочати операції з позицій, що давали найбільше переваг для досягнення його мети. Ситуація була добре зрозумілою кожному, хто кидав погляд на карту чи дивився в напрямку до іншої сторони. Та не було жодних ознак того, що наше вище командування усвідомлює, що відбувається реально. Воно справляло враження, що повністю поглинуте детальним записом подій, що трапились від початку боїв до перемир'я. Характерною особливістю ситуації, що найбільше привернула його увагу і яка була описана в щохвилинних деталях було те, як вояки штурмували вороже поселення із вигуками: «Його Величність, світлість Господа» (Форма звернення до короля Єгипту Фарука I (1936-1952) – прим. перекладача). Нині це було саме тим, що вже не повторювалось. Атакуючі вояки почувались досить розгублено через ворожий вогонь і такого не могло трапитись, щоб хтось із людей кричав: «Його Величність, світлість Господа.»

Минали дні, а моя стурбованість зростала. В Асдуді у мене не було вагомої причини для невдоволення. Ми мали все необхідне, навіть у надлишку. Ми проводили дні так, ніби ми були в бараках у Кахірі. Сміх заповнив наші траншеї та різні дотепи ходили колом по наших позиціях. Деякі дотепи, що смішили нас, повинні були б скоріше засмучувати. Одного дня я підійшов до рядового із нашого батальйону і, хоч у мене не було вагомої причини, вирішив запитати його, просто щоб дізнатись, як він розуміє наші дії в Палестині.

– Що ми тут робимо, солдате? – запитав я його.

Солдат дав таку відповідь, яку я ніколи не забуду.

– Ми на маневрах, сер. – відповів він.

– Маневри... де відбуваються маневри, солдате? – сказав я зі здивуванням.

– На маневрах поблизу Рубейкі [Залізнична станція в Єгипті посеред пустельної лінії між Кахірою та Суїзом], сер. – солдат відповів так, ніби говорив очевидну правду.

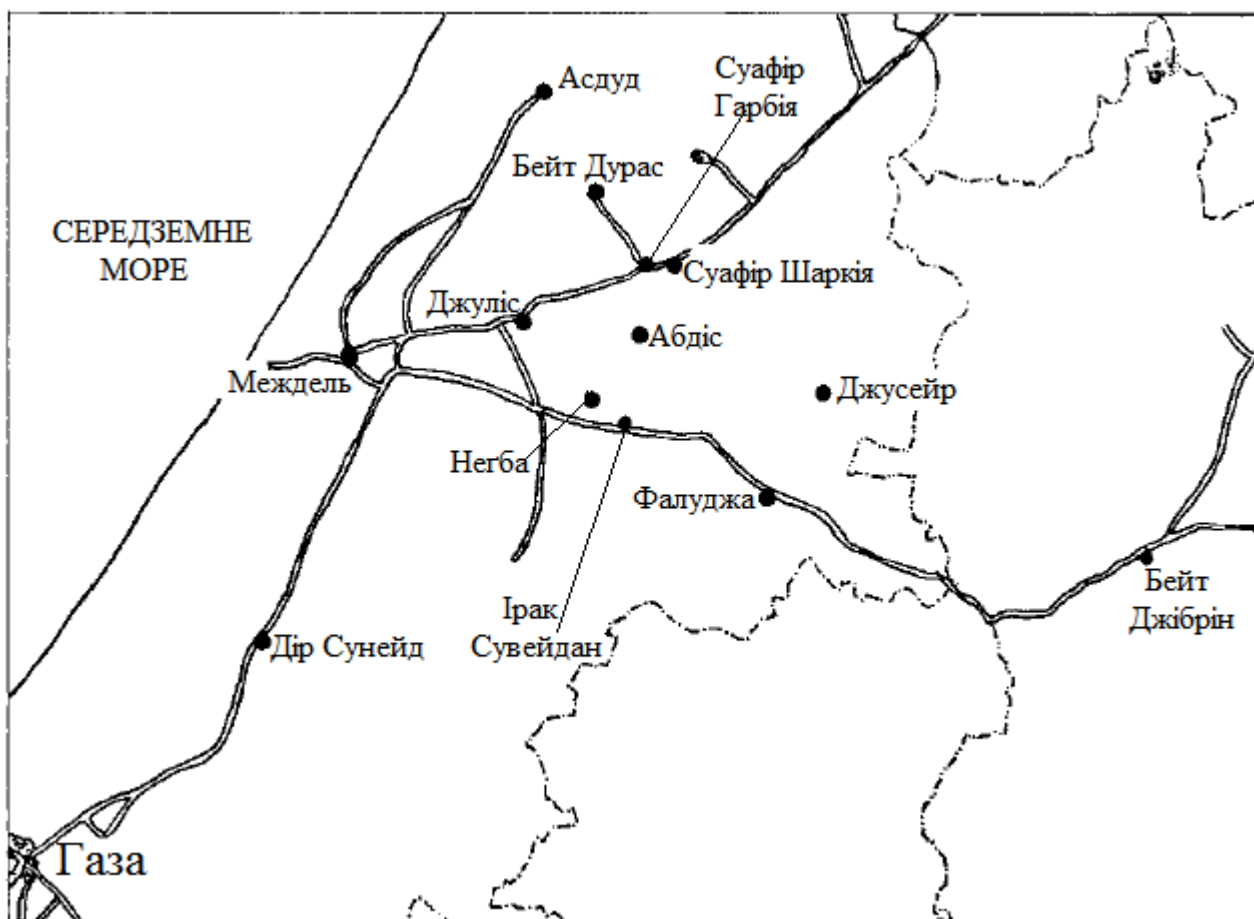
Регіон Рубейкі лежав на шляху до Суїза та був місцем, де єгипетська армія проводила щорічні маневри. Ми були тоді на маневрах поблизу Рубейкі та не воювали в Палестині. Чи принаймні так думав рядовий з нашого батальйону. Та хіба це його провина?

Я занепокоївся вищим командуванням і вийшов прогулятись до наших позицій, щоб подивитись який настрій в офіцерів. На стану заперечувати, що насправді я намагався завербувати декотрих з офіцерів до нашої Організації вільних офіцерів. У своїй розмові з офіцерами я прямо не говорив про суть справи. Я не хотів ані відволікати їхні думки від їхнього найближчого оточення, ані відволікати їхню увагу від ворога, що підстерігає їх. Мій метод на той час полягав у двох намірах. Перший – завоювати довіру того, із ким я розмовляв. Другий – якомога більше зміцнити особисті зв'язки. Я був упевнений – і досвід це сповна підтвердив – що довіра і особиста дружба безсумнівно перейдуть у щось глибше в підходящий момент. Сьогодні, коли дивлюсь навколо, я бачу багато членів Організації вільних офіцерів, котрих я вперше зустрів у траншеях протягом того дивного періоду нашого життя, який ми провели в Палестині.

Перемир'я добігало кінця. Атмосфера млявості на фронті змінилася відчуттям ганьби та каяттям совісті. Були зроблені запізнілі спроби тренувати бійців. До нас дійшли відомості про очікуване прибуття бронетанкових військ та підкріплення. У штаб-квартирі відбулося декілька нарад, на яких обговорили можливі непередбачувані обставини вкінці перемир'я. Вранці 28 червня наш батальйон був попереджений про атаку в нез'ясований день на нез'ясований об'єкт. Однак усе це справляло дивне відчуття. Ми усі були серйозними. Але який-не-будь ледве помітний дріб'язок в організації позицій кидав тінь сумніву. Те, що мало найбільшу схожість до чогось серйозного, однак – і це було дивним – виявлялось неправдивим. Відчуття, що перемир'я триватиме постійно, що бій не буде продовжений, що війна є політичним маневром, усе ще панували у траншеях.

Приблизно в той час я був присутній на нараді у штаб-квартирі бригади. Я досі пам'ятаю, як сидів там за столом, то був сповнений думки, що упевненість цілковито відсутня в запропонованому на нараді плані. В мене виникло відчуття, ніби сиджу перед сценою. Усі ті, хто стояв попереду сцени офіційно завершили свої ролі, але грали їх напружуючись. Однак на сцені кожен знав, що це всього-лише роль, яку він грає, після закінчення якої, він

знову повернуться до себе справжнього. Все це ясно суперечило бойовому духу, яким я його розумів. Пов'язати себе із боєм та підготуватись до нього – це не роль, яку слід бездоганно зіграти. Це питання життя і смерті також, певною мірою. Проте упевненості не було, тому не було й залишків справжнього бойового духу.

Мал. 2 – Центральна частина території, де відбувалися описувані події.

30 червня я відвідав другу нараду в штаб-квартирі бригади у якості штабного офіцера шостого батальйону. Ми очікували на інструкції від нашого вищого командування щодо подальших кроків після закінчення перемир'я. План полягав у тому, що нам слід провести ефективні операції вздовж усього фронту. Що стосувалось нашого сектору, сьомий батальйон, який прибув незадовго перед тим, як почалось перемир'я, мав висунутися вперед і зайняти Бейт Дурас. Наш батальйон, шостий, мав одразу зайняти Суафір Гарбію (Колишнє палестинське село, знищене ізраїльтянами 1948. Лежало за 30км на північний схід від Гази – прим. перекладача) та Суафір Шаркію (Колишнє палестинське село за 32км на північний схід від Гази – прим. перекладача). Я, звісно ж, не вважав за доцільне дискутувати щодо цього плану. Ми провели

нараду не для того, щоб обговорити справи, а для того, щоб отримати наказ і повідомити нагору, що ми йому підкоряємось.

Але в думках я не міг стриматися від обговорення плану, хоч я і не промовив єдиного слова, яке б виражало протест. Те, що роїлося в моїх думках було доволі простим і прямим: на тих цілях, що ми запланували захопити, в день оголошення перемир'я і ще задовго до нього, зовсім не було ворожих військ. Чому наше вище командування не звеліло захопити їх тоді? Чому дозволило ворогу зайняти ці позиції під час перемир'я й дало йому цілий місяць на те, щоб окопатися і зміцнити там свою владу та лише після усього цього вирішило атакувати їх? Та це було не все. Ворог насправді почав навідуватись до цих позицій приблизно через два тижні відтоді, як почалось перемир'я. Наші патрулі їздили прямо до цих позицій і деколи приносили з собою звідти чудовий виноград, який ми називали бейтдураським. Чому жодному з цих патрулів не наказали залишитися в Бейт Дурасі, зайняти його і не дати ворогу зайти туди, щоб звільнити нас усіх від турботи про те, як їх зайняти тепер. Іншими словами, ці позиції тоді просилися, щоб їх зайняли. Але наше вище командування вирішило надати можливість ворогу зайняти їх, так що тепер наші бійці можуть повернути їх тільки штурмом.

Я думав про все це сидючи на нараді. Я слухав, але нічого не говорив. Ворожий командир взяв ініціативу. Це було чітко зрозуміло. Також було ясно, що наш командир підрозділу не усвідомлював значення тих позицій, котрі дозволив зайняти ворогу. Лише коли ворог зайняв їх, він усвідомив їхню важливість і тепер готував наших бійців до їх захоплення. Як би то не було, я відкинув ці думки в бік. Зараз мало значення не те, що мало відбутися, чи могло відбутись, а той розвиток ситуації, що мав місце насправді.

Того дня я повернувся до свого батальйону сповнений рішучості. Які б обставини нас не чекали, ми повинні міцно стояти на ногах та вступити у шляхетний бій. Я хотів зробити все від мене залежне для свого батальйону. Я хотів, щоб мої бійці служили прикладом для всіх інших підрозділів. Я знав більше, ніж хто інший, наскільки низьким був їхній моральний стан, адже вони досі не оговтались після спроби взяти Дангур. Та я вирішив, що ми повинні уникати колишніх помилок та взяти до уваги усі фактори, щоб не повторилось те, що було в Дангурі минулого разу.

Ранок 1 липня, коли ще діяло перемир'я, я провів разом із командиром нашого батальйону та офіцерами, відповідальними за рекогносцировку землі, на якій мав бути бій. Проте завдання було не таким простим, як нам здавалося. Фактично, ми не могли глянути ні на Суафір Шаркію, ні на Суафір Гарбію. Проблемою було те, що між нами та обома Суафірами простягався видовжений

пагорб, який повністю закривав їх від нашого погляду. Тим паче, Бейт Дурас і табір Джуліс, що перебували у ворожих руках, стояли високо на самому гірському хребті.

Я наполягав на тому, що нам слід володіти інформацією про об'єкт, котрий збираємося атакувати, і ця інформація має бути детальною, якщо ми не бажаємо повторення дангурської катастрофи. Наступного дня я повторив це ще раз. Мене супроводжували два офіцери та два сержанти. Офіцерами були офіцер розвідки батальйону та перший лейтенант Ісмаїль Мохіддін, що командував носієм Брена (*Британський легкий бронетранспортер – прим. перекладача*). Сержантами були сержант Абд ель Фатех Шарфуддін, який нині сержант-майор у наших збройних силах і, на мою думку, мав одні з найкращих досягнень у Палестині та інший, сержант Абд ель Хакім, який нині працює водієм у Муньї. Коли я відвідав Мунью пару місяців тому, був дуже радий зустріти його знову.

В мене було відчуття, що взяття Суафіру буде легкою прогулянкою. Непояснюваний інстинкт підказував мені, що там ворога не слід боятися. У всякому разі, тут ми збиралися провести для себе розвідку місцевості. Ми залишили два джипи й розпочали більш ризиковану частину нашої вилазки вглиб ворожої лінії. Ми рухалися крізь фруктовий сад, тихо проникаючи поміж деревами. Нині покійний Ісмаїль Мохіддін, убитий невдовзі після того, йшов попереду нас. Я з офіцером розвідки ішов позаду, Абд ель Фатех та Абд ель Хакім ішли вкінці, тримаючи наготові пістолети-кулемети. Не маю наміру приводити всі драматичні подробиці, бо це не пригодницька історія, а доповідь про військову операцію. Досить сказати, що ми зуміли досягти передової позиції, що була посередині ворожої лінії, та з якої нам було добре видно Суафір Шаркію та Суафір Гарбію.

Ми провели півдня, записуючи все, що бачили. Я уважно розглядав кожну деталь Суафіру, обмірковував усі сильні та слабкі сторони. Офіцер розвідки створив детальний ескіз місцевості поблизу табору Джуліс та навколишніх укріплень. Я знайшов підтвердження того, що раніше думав про ворожу міць. Як я й очікував, у Суафірі не було ворожих сил. Усі свідчення підтверджували попередню оцінку, навіть виноградні лози, важко обтяжені своїми стиглими гронами. Адже якби тут було велике зосередження ворога, тоді ані виноградні сади не були б пустими, ані виноград не залишався б висіти стиглим і соковитим на лозах.

Але наша насолода виноградом раптом обірвалась. Ми помітили ворожий патруль, що рухався в напрямку Набі Сале, де ми залишили свої джипи. Тож ми поспішили повернутись назад. Наступного дня ми повернулися в Набі Сале й

були раді тут залишитись. Ми мали вдосталь пригод минулого дня. Тоді я був разом із командиром батальйону та всіма командирами рот. Я намагався роз'яснити кожному з них його роль на полі. Я гадав, що це дасть подвійний результат. Це підніме моральний дух батальйону завдяки розумінню з боку офіцерів нашої переваги над ворогом, про чисельність та позиції якого вони все знатимуть завчасно. А ще це забезпечить перемогу нашому батальйону та приведе його до лідируючої позиції серед бойових підрозділів на фронті.

6 липня я міг пишатися тим, що із усіх підрозділів, що були приведені до готовності вкінці перемир'я, жоден не зрозумів свого завдання так чітко, як наш батальйон. Кожен офіцер точно знав, що від нього очікують та був готовий діяти. Ми лише чекали, поки сьомий батальйон піде вперед нас та візьме Бейт Дурас, тоді ми змогли піти за ними й рушити до Суафіру. Однак справи не надто просувалися таким чином. Сьомий батальйон не зміг впоратися із поставленим перед ним завданням. Сказати, що то провина батальйону не було б цілком правильним. Катастрофа, що мала місце, скоріше була результатом комічної невдачі. Суданські війська (*Йдеться про одну роту добровольців із Судану – прим. перекладача*) повинні були пройти вперед і штурмувати вночі Бейт Дурас, покладаючись головним чином на фактор раптовості. Щойно дійшовши до свого об'єкту, суданські вояки мали б запалили зелений сигнал успіху, після чого мав вийти сьомий батальйон і зміцнити зайняті позиції. У разі невдачі, суданські бійці мали запалили червоний сигнал та відійти від Бейт Дурасу, щоб дати можливість працювати нашій артилерії.

Суданські бійці змогли захопити Бейт Дурас. Невдача полягала в очікуванні вирішального моменту, коли мав загорітися сигнал, за яким стежив сьомий батальйон. Солдат, що відповідав за це, запалив червоний сигнал замість зеленого. Щойно червоний вогонь спалахнув у небі, як наша артилерія почала обстрілювати позиції Бейт Дурасу, у яких все ще перебували суданські війська. Операція була, звісно ж, гнітючим провалом. Суданські бійці швидко почали тікати і щойно наша артилерія замовкла, ворог зміг легко повернутися в Бейт Дурас.

Ми у шостому батальйоні були шоковані тим, що сталося. Це означало втрату тієї можливості, задля якої ми готували сили, та надії, на яку ми так покладалися. Також це значило повне марнування зусиль, докладених під час планування. Та все було не так погано, як могло бути. Ми просто чекали подальшого розвитку ситуації та надіялись на нову можливість втілити наш план у життя.

Невдовзі події повернулися досить несподіваним чином. І тут маю сказати щиро та відкрито, хоча з тих пір минуло 6 років, що я опинився в ситуації, коли уперше підняв голос на полі проти наказу, відданого мені моїм начальником.

То було 9 липня. Ми сиділи за обідом у нашій їдальні поблизу батальйону штаб-квартири. До мене зайшов сержант і вручив мені конверт скріплений

печаткою, що був адресований мені як штабному офіцеру батальйону. Не закінчивши їсти, я відкрив конверт. Пробігшись очима по рядках, я відчув як їжа застрягла в моєму горлі. Повідомлення містило наступні два пункти:

1. Шостий батальйон передасть свої позиції п'ятому, котрий вирушив із Гази.
2. Шостий батальйон займе містечко Джуліс рано вранці 10 липня.

Вираз мого обличчя видав мої почуття іншим офіцерам, які перестали їсти й повернулись до мене. Коли я передав їм зміст повідомлення, вони були здивовані не менше, ніж я.

Ще раз ми маємо йти в бій, до якого зовсім не готувалися. Ми не знали нічого про ворога в Джулісі. Наскільки міцні війська там зосереджені? Які там ворожі укріплення? Котрі з наших підрозділів перебувають зараз по сусідству? Які ролі їм призначені? Ми не мали часу на те, щоб дослідити об'єкт так, як ми досліджували Суафір. Я запротестував, хоча й знав, що це не має сенсу.

Час тоді був наче меч, що висів над нашими головами. Три години залишались до заходу сонця й це був наш єдиний шанс піти й оглянути об'єкт за денного світла. Я негайно вирушив разом із командиром підрозділу та командирами рот. Ми рухались під прикриттям апельсинового лісу й підійшли на кілометр до Джулісу. Однак ми не могли тут залишатись довго, щоб ворог не виявив нас і не почав прочісувати територію мінометним вогнем. Денне світло погасло раніше, ніж я навіть міг очікувати, і сонце опустилося за горизонт. У нас не було вибору, окрім як повернутись назад, і щойно я прийшов у штаб-квартиру, почав складати указ про атаку.

Ворог дізнався, що ми здійснювали розвідку з боку апельсинового лісу. Певно, він чекатиме, що ми атакуємо його з того напрямку і підстерігатиме нас там. Отже, основну атаку ми повинні спрямувати з іншої сторони. Тому я вирішив надіслати маленьку групу бійців щоб відволікти увагу ворога та створити в нього враження, ніби ми потрапили в його пастку, в той час як основна наша атака буде спрямована на нього з тилу із кукурудзяного поля.

Проте я мав розбіжності з нашим командиром підрозділу щодо підтримки артилерії та повітряних сил. Я сам твердо вірив у добре підготовлену програму та встановлений графік дій. Командир підрозділу хотів на свій розсуд вирішувати, коли просити про допомогу артилерії чи підтримку з повітря в залежності від ходу бою. Такий метод ведення бою був чужий моєму способу мислення, але дещо таки я зміг зробити, особливо коли командир підрозділу сказав мені:

– Дивися сюди, старий, припини, будь-ласка, ці розмови зі школи офіцерів.

Денне світло пролилось на поле бою та на сам бій. Перші дії почалися там, де я бажав і наказував, однак інші, а фактично усі подальші дії, не проходили у відповідності з тим, як я бажав та наказував. Уперше справи пішли не так коли командир підрозділу раптом повернувся до мене і сказав, коли ми стояли й дивились як унизу піхота йде в атаку:

– Що ми тут робимо? Спускаймося вниз до наших людей.

Його бажання, я вважаю, було проявом гідного похвали почуття, та було дещо, чого б я не очікував від нього, як командира підрозділу. Обов'язок командира – стежити за тим, щоб зберігати повний контроль над усією військовою операцією, яку він проводить. Це не його справа кидати управління та відволікатись на деталі, в які він так занурився, що забув про свій обов'язок командування, коли постала небезпека. Я намагався переконати його в цьому, та він був надто збуджений, щоб слухати мене.

Ми зібралися йти туди, де збиралась піхота, однак не змогли до них дістатись. Наша машина застрягла й далі не їхала. Тож ми всі – командир підрозділу, я та супровід – вийшли і почали штовхати й піднімати машину. Я відчув що виходжу із себе, а також відчув, що ми втрачаємо контроль над боєм. Тут у нас не було ані штаб-квартири, звідки можна було управляти артилерією та повітряними силами, ані нашої досвідченої піхоти.

Коли ж ми, нарешті, дійшли до нашої піхоти, добросердний командир підрозділу почав втрачати самовладання. Він дивився навколо і бачив як його люди падають та почав кричати як розлючений буйвіл:

– Мої люди гинуть. Мої люди гинуть.

Я запропонував стежити за перебігом операції з іншого місця огляду й він погодився. Та раптом ми надібали чотири міномети, що чекали свого застосування у битві. Командир підрозділу крикнув:

– Що ці міномети тут роблять?

Тоді він віддав наказ перенести їх ближче до ворога так, щоб Джуліс був у радіусі попадання. Після чого повернувся різко до мене – штабного офіцера батальйону – і сказав:

– Ти сам підеш з ними.

Я здивовано глянув на нього. Моєю роботою, як штабного офіцера, було залишатися з ним та допомагати йому управляти операцією і виконувати план,

який я складав. Я розумів, що належне управління всією операцією в тисячу разів важливіше, ніж моє розміщення чотирьох мінометів із легкої вказівки хвалька. Проте я був у делікатній ситуації. Я не хотів суперечити моєму командирі підрозділу, створюючи для нього враження, наче я більше протестую серцем, аніж думками. Я тільки поглянув на нього багатозначно й сказав: «Так, сер.» Тоді я встановив міномети по іншій бік кукурудзяного поля, звідки вони могли стріляти по Джулісу.

Міномети почали обстрілювати ворога, однак я не чув їхнього гуркоту. Я намагався уявити становище нашого батальйону нині, коли ним ніхто не керував. Як відчув, як моє серце збунтувалось проти мого розуму, а мій розум збунтувався проти мого командира підрозділу. Мене тішило, що міномети були в безпечному місці. Я вирішив повернутись і взяти на себе командування, доки катастрофа нас не спіткала.

Перший офіцер, якого я зустрів після виходу із кукурудзяного поля, повідомив мені, що Ісмаїль Мохіддін загинув. Я не думав, що слід приховувати сьогодні просте людське почуття, що вирвалося із мене, коли я це почув. Зізнаюся одразу, що втратив контроль над своїми почуттями і мої сльози почали капати. Я почав ридати з гіркотою, якої ще не знав у своєму житті. Я оплакував хороброго товариша по зброї, котрий пав у бою. Я також оплакував сам бій, керівництво над яким було кинуте напризволяще.

Коли я прийшов у штаб-квартиру, то виявив, що там немає нікого з відповідальних. Я запитав про командира підрозділу і мені відповіли, що він пішов невідомо куди. Я почав переглядати повідомлення, надіслані ротами із їхніх розкиданих по всьому полі бою позицій. Прочитав одне з них: «Прибули на об'єкт. Чекаємо нових наказів.» Інше: «Закінчились боєприпаси.» Третє: «Дісталися на об'єкт. Відправили носилки.» Погіршувало справи те, що ці повідомлення прийшли деякий час тому. Я був стурбований тим, що сталося із ротами, які писали ці повідомлення. Як вони самі собі давали раду, не отримавши відповіді зі штаб-квартири? Я намагався робити що міг. Особливо я хотів зв'язатись із нашими силами на захід від Джулісу, та не міг одержати від них жодної відповіді. Проте невдовзі я зрозумів що сталося коли прийшов кур'єр і повідомив, що командир підрозділу наказав силам на заході від Джулісу вийти і хоче, аби я вивів бійців, що атакували Джуліс із півдня.

Як я повинен вивести війська з півдня? Командир підрозділу вже відвів бійців, що відволікали увагу ворога від південного напрямку, заздалегідь не попередивши нас. Мені стало добре видно катастрофу що нависала в нас над головами. А те, що бійці, котрі відволікали з-заходу увагу ворога від основної атаки, добре справлялися із своїм завданням, змушувало мене іще гостріше

відчувати проблему. І тут я вирішив робити те, що довго обмірковував, але не робив. Я обминув свого безпосереднього начальника – командира нашого батальйону – та зв'язався із командиром бригади, якому пояснив ситуацію. Нашим наміром тепер стало не скільки захоплення Джулісу, як здійснити відчайдушні зусилля задля витягування наших військ із пастки, до якої вони мали потрапити.

Ніч для мене була похмурою. Я відчув, що наш батальйон повністю втратив свій високий бойовий дух, був охоплений сумнівами й тепер його стало набагато важче вести вперед. Уранці ми одержали повідомлення зі штаб-квартири бригади: «Командир шостого батальйону повинен передати командування другому в команді. Він відправляється до Кахіри.»

Мені було шкода нашого нового командира підрозділу. Проте в нас не було часу когось жаліти, бо вже за годину ми отримали нове повідомлення зі штаб-квартири бригади, в якій було наступне: «Шостий батальйон займе Джуліс сьогодні». Я думав, це неможливо здійснити. Новий командир підрозділу над цим не замислювався. З однієї сторони він усвідомлював те, що я розповідав йому про моральний стан наших бійців та їхнє становище загалом. Але з іншої, він не наважувався прийняти мою точку зору та був проти нового наказу. Він не хотів казати, що розпочав своє нове командування проявивши боязнь іти в бій.

Я закликав його наступними словами: «У тебе немає вибору й у всякому разі не маєш що втрачати. Ти можеш не підкоритись наказу, але в такому випадку будеш переведений. Якщо приймеш наказ, тоді можеш бути певен, що перемога можлива, але в разі провалу, безсумнівно будеш переведений і цей провал завжди буде пов'язаний із твоїм ім'ям.»

Командир вислухав мене і сказав:

– Ти підеш зі мною до генерального штабу.

– Пішли – відповів я.

Коли ми заходили до генштабу, я помітив вивіску з написом: «Секція авіапідтримки». Я подав запит в офіс та запитав, чи володіють вони якоюсь інформацією про Джуліс. Відповідальний офіцер сказав, що вони мають колекцію авіазнімків усієї території. Коли я попросив показати їх, офіцер швидко розклав їх переді мною. Коли я розглядав фотографії, то був вражений одним важливим моментом, що вислизнув із нашої уваги. Містечко Джуліс лежало на схилі гори і не являло собою великої цінності. Цінністю, однак, був табір Джуліс, що розташовувався на вершині гори й підносився над містом.

Навіть якби ми зуміли зайняти місто Джуліс, ми б опинилися в руках ворога, який зміг би перетворити Джуліс на кладовище для наших бійців.

Після короткої дискусії, в якій я спираючись на фото пояснив, що маю йти назустріч цілковитому нещастю, в генштабі зрозуміли, що намагатися захопити Джуліс означає накликати катастрофу й краще від цієї ідеї відмовитися.

Я повернувся до свого батальйону будучи в стані протесту проти всього. Я не міг змиритися з тим, що ми дивом уникли катастрофи. Я не міг змиритися з тим, що наші повітряні сили зробили фотознімки того самого об'єкту, який ми мали атакувати, які містили цінну інформацію, однак не сказали всієї правди генштабу та не думали надіслати їх нам. Я не міг змиритися з тим, що у генштабі офіцери сидять у великих і комфортабельних офісах із чисто поголеними підборіддями та не мають жодного уявлення про те, що відчують бійці в траншеях і як вони страждають від тих наказів, які їм дають навімання. Але мій протест був безглуздий. Більш важливим для мене було берегти нерви для нового бою, готуватися до якого нам невдовзі наказали.

Новий бій був типовим серед тих, до яких наші люди тією чи іншою мірою були залучені. Рішення про бій приймалося при розгляді карти. У генштабі хтось дивлячись на кольорову карту – і це мабуть вся причина – вирішив, що ось це та ось це місце мають велику значущість. Далі вказав пальцем на ці місці та надіслав нам наказ взяти їх. Проте окрім наказу, він не надав нічого, що б могло допомогти нам.

Відверто кажучи, я не вважав ті накази, що ми отримували з генштабу бойовими наказами в повному розумінні слова. Я називав їх скоріше «клаптиками паперу» й не думав, що глибоко помиляюся в такому визначенні.

VI

Нова позиція, яку ми мали зайняти, розташовувалась поперек лінії постачання комплексу поселень, що підносились над дорогою в Негев. Як сама позиція, так і весь шлях до неї, були цілковито піддані обстрілам із поселень групи Негба. Командир роти, котрий мав захоплювати позицію підійшов до мене і сказав: «Це божевілля та безглуздя намагатись захопити це місце.» У глибині душі я розумів, що його слова були не надто далекими від правди. Проте я також усвідомлював надзвичайну важливість взяття під контроль перехрестя (*Перехрестя було життєво важливим для руху із заходу на схід: із Асдуда до аль-Халілю (Хеврона) та із півночі на південь, тобто із центральної Палестини до Негеву – прим. перекладача*). Весь план захоплення Негби залежав від успіху нашого взяття цього перехрестя. Я сказав командиру роти: «Я піду разом з тобою.»

О третій ранку я зібрався разом із командиром роти і його людьми. На світанку ми мали зайняти перехрестя й наші люди мали там окопатись і міцно вистояти перед концентрованим ворожим вогнем. Бій за Негбу розпочався.

Після того, як рота освоїлась на перехресті, я відчув що немає потреби в моїй подальшій присутності. Тож я вирішив повернутись до штаб-квартири батальйону. Вкінці незахищеного шляху до перехрестя я зустрів штабного офіцера бригади, що йшов перевіряти успіх операції. Він був здивований тим, наскільки незахищеним був цей шлях і вдень мусив їздити по ньому на бронетранспортері Брена. Я повернувся разом із ним у бронетранспортері. Та коли ми повернули назад трапилася подія, одна із тих, в які доля так любить гратися. Ми почули звуки пострілів, що доносилися із кукурудзяного поля зовсім поряд з нами. Штабний офіцер бригади сказав: «Хто б не стріляв у кукурудзі, здається він там один. Ходімо виженемо його.» І бронетранспортер спустився і заїхав у поле. Раптом стрілянина затихла й навколо запала цілковита тиша. Ми обдивились поле, але не змогли нікого побачити або почути. Гаяти більше часу не було сенсу, тож ми повернулись назад, щоб виїхати на дорогу. Але в один особливий момент незбагнений внутрішній голос застеріг мене. Це був момент, коли бронетранспортер, піднявши свою передню частину, щоб виїхати на дорогу, відкрив свій дах для огляду того, хто міг стріляти в кукурудзі позаду (*Носій Брена є легким бронетранспортером, що має броню по бокам, але не має на даху – прим. перекладача*). Це не було витвором уяви і я не знав як почуватися в цій ситуації. В той самий момент, коли перед бронетранспортера піднявся на край дороги, вогонь, що перед цим притих, відкрився знову й мене охопило дивне відчуття в грудях. Ніби щось

м'яко влучило в мене. Я глянув донизу й побачив, що мої груди омились кров'ю. Я одразу ж зрозумів, що мене підстрелили. Куля пройшла через грудну клітку поблизу серця. Я витяг носовичок і спробував зупинити кровотечу.

Я був сповнений найдивнішого відчуття. Я не був надто переляканим і мені не було ані шкода, ані сумно. Мене цікавило лиш одне питання: «Це вже кінець?» Я навіть не засмучувався цим питанням і лиш тепер, сам не знаю чому, уперше після приходу в Палестину згадав своїх маленьких донечок, Худу і Муну. І згадав я свій дім, дружину й уявив, як вони сприймуть звістку про моє поранення. Потім я згадав про своїх бійців і подумав, який ефект на них справить ця звістка та як буде іти без мене бій. Моє серце наповнилося дивним спокоєм, а душа сповнилась відчуттям ясності й задоволеності.

Я повернувся до офіцера бригади, який занепокоївся мною й намагався все зробити для моєї зручності, й попросив його запалити мені сигарету. Я тримав сигарету в одній руці, а іншою, досі тримаючи носовичок, стискав груди. Я зробив одну довгу затяжку із сигарети й заплющив очі поки бронетранспортер плавно але швидко рухався до шпиталю в Междеді. Чимало спогадів промайнуло в моїх думках, сцени минулого, побачені фільми, мрії та сподівання: моє дитинство та юність, будинок і сім'я, мої дві маленькі донечки, що граються в кімнаті, Організація вільних офіцерів і та небезпека, що нависла над нею, лінія фронту з усіма випробуваннями й жахами, мої бійці з офіцерами та все те, що вони подолали і перетерпіли. Я відкрив очі й зробив ще одну довгу затяжку коли ми спішили доїхати до шпиталю.

Я із подивом подивився на лікаря, який оглядав мене в междельському шпиталі, майже не вірячи в його пояснення. Його опис мого поранення був надто гарним, щоб бути правдою. Я прибув сюди із повною вірою в те що, беручи до уваги обсяги кровотечі й місце поранення, моя рана глибока і серце вражене також. Коли я зняв просякнутий кров'ю носовичок, яким намагався стримати кровотечу, глянув на лікаря і сказав:

– Прошу вас, не соромтеся розповісти правду.

Лікар почав оглядати рану, після чого незрозуміло похитав головою. Мені стало неспокійно і я попрохав його сказати, була рана глибокою чи ні. Він усміхнувся, качнув головою та відповів:

– Пробачте, це незвичайне поранення. – і додав: – Чи знаєте ви що з вами сталось?

– Я знаю лише, що мене підстрелили – відповів я.

– Це так, але чи знаєте як саме вас підстрелили? – запитав лікар.

Мені стало ще більш неспокійно від цього діалогу і я сказав:

– Я думаю, так само, як і будь-кого іншого, кого поранили.

Лікар похитав голову в знак незгоди й відповів:

– Вас дійсно поранено, та поранення незвичайне. Схоже на те, що куля пробила бронетранспортер і при цьому ядро кулі відділилося від металеві оболонки. І те, що влучило у Вас було металевою оболонкою без ядра.

Я лежав на операційному столі, поки він оглядав мою грудну клітку. За десять хвилин лікар влучив мені шматочки скрученого металу й сказав: «Візьми на пам'ять.» Я потримав їх на долоні й роздивився пильно. Дивлячись на них я був уражений тим, що б могло статися, якби події повернулися іншим чином. І коли я замислювався над цим, моя душа потягнулась до свого Творця і я проговорив у глибині серця: «Хвала Богові. Хвала Богові.»

Я був першим, хто прибув до междельського шпиталю того ранку. Коли дізнався, що моє поранення специфічне, перша моя думка була про те, що я вже довго нічого не їв. Я попросив чаю і поки повільно його пив, думками повернувся до дивних обставин моєї втечі. Чай пробудив мій апетит і я став почуватися ще голоднішим, аніж до того. Я попросив щось поїсти і був шокований, почувши що нічого нема.

– Що ви маєте на увазі? – вигукнув я. – Я голодний.

– Ваш батальйон мабуть пришле вам їжу – відповіли.

– Мій батальйон? – я витріщився на людину, яка сказала мені це. Я повторив це слово знову й знову і раптом подивився на нього й запитав: – Де мій батальйон?

Це питання стало непереборним і взяло гору над моїми переживаннями та уявою. А й справді, де зараз мій батальйон? Декілька годин тому я залишив його на незаздрісній позиції, розкиданим та відкритим уздовж широкого фронту. Вище командування дало йому наказ прорватись до позицій ворога та оточити його. Я похитав головою, коли в моїх думках постала картина того становища, у якому я залишив свій батальйон. Я сказав сам собі подумки: вони наказали нам прорватись до позицій ворога і оточити його. Та як ми можемо оточити його, коли він оточив нас? Те що сталося, було неминучим. Коли ми прорвались до ворожих позицій, тоді саме він оточив нас, а не навпаки. Але як же ж ми могли пройти до його позицій та оточити його в той самий час?

Монолог був перерваний, коли я почув голос людини, в якій питав про їжу.

– Гаразд, ви просили свій батальйон, щоб вам принесли їжу? – запитав він.

– Я сподіваюсь, тут є хтось, хто зміг би передати їжу моєму батальйону там, де він зараз розташований. – відповів я посміхаючись.

– Що ви маєте на увазі? – сказав чоловік, витріщившись на мене.

– Не переймайся, - відповів я. – Тут є хто-небудь, хто може піти на сук (*Ринок на відкритому повітрі в мусульманських країнах – прим. перекладача*) та купити мені щось їсти?

Коли солдат повернувся із суку з буханцем хліба, п'ятьма фалафелями та гроном винограду, я відчув що мій апетит згас і та їжа була останнім, чого я бажав.

Я опустився на ліжко вкрай виснаженим. Фізична на психічна втома протягом кількох останніх днів почала давати про себе знати.

І хоча моє тіло відпочивало в ліжку, мої думки тим часом не знали відпочинку. Я не міг дати своїм думкам і миті перепочинку. Вони були далеко звідси, із моїм батальйоном на фронтових позиціях. Особливо значило для моєї совісті те, що я, як штабний офіцер, зосередив усю роботу в своїх руках. Як ідуть справи за моєї відсутності? Хто прийняв мої обов'язки? Як мій наступник ладнає з іншими офіцерами та бійцями? Раптом голос всередині мене сказав: «Що ти робиш тут, поки вони там? Твоє поранення специфічне. Що означає залишатися в шпиталі через те, що у тебе влучили кількома шматками металу?» Я сперся на лікоть та спробував піднятися з ліжка, але мені це не вдалося і я впав назад у ліжко. Я був виснажений від шоку поранення та втрати крові. Я вирішив відпочити трохи, а потім піднятися й приєднатись до свого батальйону.

Проте відпочити було неможливо. Невдовзі в шпиталі стало гамірно. Іще декілька хвилин тому я був єдиним його мешканцем. Однак тепер сюди почали прибувати пацієнти. Я одразу здогадався, що це мали бути поранені в битві за Негбу. Я підхопився зі свого ліжка й походив стурбовано поміж іншими ліжками. Шпиталь у Междеді насправді був пунктом першої допомоги. Тут залишались тільки легко поранені, а хто був важче поранений, тих відправляли до Гази після надання першої допомоги. Але кількість поранених була такою великою, що шпиталь не міг справлятися зі своїми функціями і через декілька годин усі новоприбулі направлялися до Гази.

Картина навколо мене була депресивною: закривавлені уніформи, стогони і крики від болю, які поранені намагалися мужньо стримувати. Я

підійшов до офіцера, чий шолом був пробитий кулею, яка поранила його тім'я. Коли я оглянув його шолом та місце поранення, то відчув себе більш щасливим, ніж він. Я підійшов до іншого офіцера, що страждав від нервового шоку та збожеволів. Він був молодим і я впізнав його – він був моїм студентом, коли я був інструктором у військовій академії. Я пам'ятав день, коли він уперше прийшов до коледжу, одягнений іще у цивільне. Я пам'ятав як він проходив у академії один щабель за іншим, поки ми намагалися зробити з нього бойового солдата. Тут він щойно пережив той досвід, до якого ми готували його.

Я не зміг заснути тієї ночі й думав про тих, хто поряд зі мною та про тих, хто був далеко в траншеях. Я думав про саму війну. Я відчув у глибині серця, що я ненавиджу війну. Не лише цю війну, в якій ми брали участь, зокрема, а й саму ідею війни. Я зрозумів, що людство не гідне життя, якщо воно всім серцем не докладатиме зусиль у справі миру.